

نقد مقاله:

مقایسه پیشرفت تحصیلی در تدریس به روش سخنرانی و یادگیری مبتنی بر مسأله در دانشجویان پزشکی: یک مرور نظام‌مند

مرتضی عرب زوزنی*

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی / ۱۳۹۴، ۱۵(۲۰): ۱۲۹ تا ۱۳۳

سردبیر محترم مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی

یکی از مهم‌ترین موارد در گزارش صحیح یک مقاله شفافیت در بیان روش انجام کار است زیرا شفاف بودن روش کار به خواننده در درک مراحل انجام کار و تحلیل نتایج به‌دست‌آمده کمک می‌کند و از به وجود آمدن ابهامات جلوگیری می‌کند. نکته دیگر نیز ویرایش یک مقاله جهت چاپ است که باعث جذب خوانندگان بیشتر برای مقاله و مجله می‌گردد (۱ و ۲). مجله آموزش در علوم پزشکی با اهمیت دادن به نقد مقالات و چاپ آن‌ها یکی از مجلات پیشرو در این زمینه است چرا که نقد منصفانه یکی از بهترین راه‌های آشنایی خوانندگان و نویسندگان در مورد اشکالات احتمالی یک گزارش است.

مقاله‌ای با عنوان: مقایسه پیشرفت تحصیلی در تدریس به روش سخنرانی و یادگیری مبتنی بر مسأله در دانشجویان پزشکی، یک مقاله از نوع مرور نظام‌مند است که در مجله آموزش در علوم پزشکی / آبان ۱۴/۱۳۹۳ (۸) ۷۲۹/ تا ۷۴۱ به چاپ رسیده است (۳). چند مورد در این مقاله قابل‌بحث است:

۱. به کار بردن جملات تکراری به‌ویژه در چکیده مثلاً در قسمت مقدمه در خط سوم گفته شده از طریق مرور نظام‌مند و بلافاصله در خط اول روش‌ها هم مجدد تکرار شده است و در قسمت روش‌ها صفحه ۷۳۲ در خط سوم گفته شده است که بانک‌های اطلاعاتی توسط دو نفر جستجو شده‌اند و این جمله در انتهای پاراگراف مجدد تکرار شده است و این در حالی است که چکیده باید تا حد ممکن خلاصه‌ای از کار بوده و از موارد تکراری به دور باشد.

۲. قسمت روش‌ها در این مطالعه سرشار از نکاتی است که یا شفاف نبوده یا نویسندگان نتوانسته‌اند آن را شفاف گزارش کنند.

- یک سؤال این است که چرا مطالعات از سال ۱۹۹۸ تا ۲۰۱۳ جستجو شده است در صورتی که دلیلی برای آن بیان نشده است و از طرفی اگر محدودیت زمانی بدون دلیل خاصی باشد نمی‌تواند ادعا کرد که مرور نظام‌مند انجام شده است.
- دومین نکته راه‌کار جستجو است که خیلی کلی بیان شده است و جای ابهام دارد زیرا جستجو در پایگاه‌های مختلف متفاوت است و با یک ترکیب نمی‌توان همه پایگاه‌ها را جستجو کرد.
- کل مقالات در جستجوی اولیه ۹۵ مورد بیان شده در حالی که با همین ترکیب بیان شده و در همین محدوده زمانی فقط در پایمده ۴۰۸ مقاله را می‌توان به دست آورد که جای سؤال دارد!

* نویسنده مسؤول: مرتضی عرب زوزنی، کارشناسی ارشد ارزیابی فناوری سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران. arab.hta@gmail.com
تاریخ دریافت مقاله: ۹۳/۹/۱، تاریخ پذیرش: ۹۴/۳/۴

- در صفحه ۷۳۲ سمت چپ خط سوم گفته شده است "بعد از بررسی چکیده و عنوان" که در اینجا باید ابتدا عنوان و سپس چکیده بیاید چون اول عنوان بررسی می‌شود.
- در روش‌ها گفته شده است مقالاتی که متن انگلیسی آن‌ها در دسترس نبود از مطالعه خارج شدند؛ و بیان نشده است که آیا برای گرفتن متن کامل آن‌ها فعالیتی صورت گرفته یا نه و فقط صرف به دست نیاوردن اولیه متن کامل ملاک مناسبی برای حذف نیست و می‌توان از طریق ارتباط با نویسندگان یا خرید مقالات به مقالات دست پیدا کرد(۴). در ادامه همین پاراگراف رفرنس شماره ۲۵ آمده است که جایگاهی ندارد یعنی برای چه چیزی رفرنس بیان شده است؟ آیا برای معیارهای خروجی که توسط نویسندگان اعلام شده رفرنس آورده شده است؟ در ضمن از لحاظ نگارشی بعد از رفرنس ۲۵ نقطه آمده است که در اینجا باید حذف شود چرا که جمله بعدی ادامه جمله است. در ادامه همین پاراگراف و بعد از رفرنس شماره ۲۵ جمله‌ای آمده است که "در مرحله بعد مجدداً با خواندن تمام متن..."؟! مگر در ابتدا متن کامل خوانده می‌شود که کلمه مجدد به کار برده شده است؟ به نظر می‌رسد کلمه "مجدد" اضافی است و باعث ابهام می‌شود.
- در صفحه ۷۳۲ کلمه magiran اشتباه تایپ شده است.
- در قسمت روش‌ها وقتی می‌گوییم مقالات خوب و متوسط وارد کار شدند نیاز نیست که مجدد بگوییم مقالات که کیفیت مناسب نداشتند هم خارج شدند. در حقیقت همان جمله اول مفهوم جمله اول را نیز در بردارد و جمله دوم توضیح اضافی است. در همین پاراگراف در ادامه آمده است که "پس از طی این مراحل..." ۸ مقاله برای استخراج داده و تجزیه و تحلیل مورد بررسی قرار گرفت و بیان نشده است که در مرحله قبل چقدر بوده است این در حالی است که دیاگرام مراحل انجام کار به صورت کامل مشخص نیست و از لحاظ ویرایشی مشکل دارد که خواننده کاملاً سردرگم می‌شود.
- در انتهای صفحه ۷۳۲ آمده است که "چون مطالعات به صورت همگون نبودند انجام متاآنالیز امکان‌پذیر نبود و..." که این جمله هم مبهم و کل‌گویی است. دلیل ناهم‌گونی بیان نشده است و این که چه کاری برای رفع ناهم‌گونی انجام شده است یا این که تجزیه و تحلیل در زیرگروه‌ها امکان‌پذیر بوده یا نه؟ فقط صرف گفتن ناهم‌گونی کافی نیست آن هم در یک مطالعه از نوع مرور نظام‌مند(۵).
- در ابتدای صفحه ۷۳۳ هم گفته شده که تحلیل اطلاعات به شکل کیفی انجام گردید که این جمله هم مبهم و کل‌گویی است. از چه روش کیفی؟
- در ادامه مقاله شکل یک که مراحل ورود مطالعات به پژوهش حاضر است به صورت ناقص آورده شده است.
- در شکل یک در قسمت اول تعدادهایی که برای هر پایگاه داده‌ای آمده است خیلی کم بوده و با استراتژی جستجو هم‌خوانی ندارد.
- به نظر می‌رسد مقاله حاضر بر موضوعی بسیار مفید تمرکز کرده‌اند و تا حدودی به نتایج مناسبی دست یافته‌اند که جای تشکر دارد و ابهامات موجود ساختاری نبوده و تنها به دلیل خوب گزارش نشدن و عدم اطلاعات کافی انجام دهندگان از چگونگی گزارش مقالات مروری نظام‌مند است؛ اما این ابهامات باعث کاهش کیفیت مطالعه می‌گردد. امیدواریم نویسندگان محترم با نگارش بهتر و دقت در بیان نکات کاربردی و افزایش شفافیت بر قدرت مطالعات انجام شده بیفزایند.

منابع

1. Cook DJ1, Mulrow CD, Haynes RB. Systematic reviews: synthesis of best evidence for health care decisions. *Ann Intern Med.* 1997;126(5):376-80.
2. Haghdoost A, Ansari moghadam A, Poorajal J, Sadeghi rad B. [Systematic Review and Meta - Analysis (Concepts, Applications and Calculations)]. Kerman: Fanoos; 2011.[Persian]

3. Haghani f, shokri t, omid a, boroumand ma, farajzadegan z. [Comparing Academic Achievement in Lecture-based Learning Versus Problem-based Learning among Medical Students: A Systematic Review]. Iranian Journal of Medical Education. 2014; 14(8): 729-41.[Persian]
4. Khan KS, Kunz R, Kleijnen J, Antes G. Five steps to conducting a systematic review. J R Soc Med. 2003; 96(3): 118-121.
5. Young JM, Solomon MJ. How to critically appraise an article. Nature Reviews Gastroenterology and Hepatology. 2009; 6(2): 82-91.

پاسخ به نقد مقاله:

مقایسه پیشرفت تحصیلی در تدریس به روش سخنرانی و یادگیری مبتنی بر مسأله در دانشجویان پزشکی: یک مرور نظام‌مند

فریبا حقانی، طیبه شکری*، اظهر امید، محمد علی برومند، زیبا فرج زادگان

در ارتباط با نقادین مقاله که در آبان ۱۴/۱۳۹۳ (۸) ۷۲۹/ تا ۷۴۱ به برخی از نکات مطرح شده که قابل پاسخ دادن است به شرح زیر اشاره می‌شود:

یک سؤال این است که چرا مطالعات از سال ۱۹۹۸ تا ۲۰۱۳ جستجو شده است در صورتی که دلیلی برای آن بیان نشده است و از طرفی اگر محدودیت زمانی بدون دلیل خاصی باشد نمی‌تواند ادعا کرد که مرور نظام‌مند انجام شده است در پاسخ به سؤالی که در این نقد مطرح شده است که چرا مطالعات از سال ۱۹۹۸ تا ۲۰۱۳ جستجو شده است باید گفت که، همان‌طور که در مقدمه‌ی مطالعه بیان شده است، در مطالعه‌ای که توسط ورنون (Vernon) در سال ۱۹۹۳ انجام شده بود به مقایسه یادگیری مبتنی بر مسأله و سخنرانی پرداخته شده است و به بررسی پژوهش‌های انجام شده بین سال‌های ۱۹۷۰ تا ۱۹۹۲ پرداخته است لذا با توجه به این مقاله متاآنالیز (رفرنس شماره ۱۹) انجام شده و جهت جلوگیری از دوباره کاری و این که تعداد زیادی پژوهش بین سال‌های ۱۹۹۳ تا ۲۰۱۳ انجام شده است بنابراین نیاز به انجام مطالعه‌ای جدیدتر در عرصه پزشکی که با استفاده از تحقیقات به روز انجام شود، احساس گردید.

دومین نکته راه‌کار جستجو است که خیلی کلی بیان شده است و جای ابهام دارد زیرا جستجو در پایگاه‌های مختلف متفاوت است و با یک ترکیب نمی‌توان همه پایگاه‌ها را جستجو کرد.

در مورد نکته دوم، اگرچه روش‌های جستجو در پایگاه‌های مختلف یکسان است ولی استراتژی جستجو شامل کلمات کلیدی، کلمات مترادف و کاربرد اپراتورها در همه پایگاه‌ها یکسان است و به دلیل محدودیت تعداد کلمات، اصولاً مرسوم نیست که تک تک استراتژی‌های جستجوی توضیح داده شود

کل مقالات در جستجوی اولیه ۹۵ مورد بیان شده درحالی‌که با همین ترکیب بیان شده و در همین محدوده زمانی فقط در پایم ۴۰۸ مقاله را می‌توان به دست آورد که جای سؤال دارد!

و این که چرا کل مقالات در جستجوی اولیه ۹۵ مورد بیان شده، با توجه به این که سرچ مقالات در منابع مختلف توسط دو نفر از همکاران مسلط به فناوری اطلاعات و آموزش پزشکی انجام شده است و تعداد بسیار زیادی از مقالات و داده‌ها با توجه به داشتن کلمات صرفاً مشابه و کلیدواژه‌های غیرمرتبط هم در منابع جستجو یافت شده، با توجه به نظر همکاران در همان مرحله اول جستجو حذف شدند و حتی در شمارش جستجو لحاظ نگردیده‌اند و در آمار کل مقالات

* نویسنده مسؤول: طیبه شکری، کارشناسی ارشد آموزش پزشکی، مرکز تحقیقات آموزش علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران. t.shokrip@gmail.com

دکتر فریبا حقانی (دانشیار)، گروه آموزش پزشکی، مرکز تحقیقات آموزش علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران. (haghani@edc.mui.ac.ir)؛ دکتر اظهر امید، دانشجوی دکترای آموزش پزشکی، گروه آموزش پزشکی، مرکز تحقیقات آموزش علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران. (athar_omid@yahoo.com)؛ محمدعلی برومند، کارشناسی ارشد، کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران. (boroumand@lib.mui.ac.ir)؛ دکتر زیبا فرج‌زادگان (دانشیار)، گروه پزشکی اجتماعی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران. (z.farajzadegan@med.mui.ac.ir)

تاریخ دریافت مقاله: ۹۳/۳/۲۶، تاریخ پذیرش: ۹۳/۷/۲۹

یافت شده ذکر نگردیده‌اند.

در صفحه ۷۳۲ سمت چپ خط سوم گفته شده است "بعد از بررسی چکیده و عنوان" که در اینجا باید ابتدا عنوان و سپس چکیده بیاید چون اول عنوان بررسی می‌شود.

در نهایت نیز، بعد از بررسی چکیده و عنوان مقالات، مطالعاتی که متن کامل آنها در دسترس نبود و تلاش‌های محققین در جهت یافتن متن کامل مقاله از جمله ارسال ایمیل به نویسندگانی که متن کامل مقالات آنها به انگلیسی در دسترس نبود بی نتیجه مانده بود، حذف گردید.

در انتهای صفحه ۷۳۲ آمده است که "چون مطالعات به صورت همگون نبودند انجام متاآنالیز امکان‌پذیر نبود و..." که این جمله هم مبهم و کل‌گویی است. دلیل ناهمگونی بیان نشده است و این که چه کاری برای رفع ناهمگونی انجام شده است یا این که تجزیه و تحلیل در زیرگروه‌ها امکان‌پذیر بوده یا نه؟ فقط صرف گفتن ناهمگونی کافی نیست آن هم در یک مطالعه از نوع مرور نظام‌مند(۵).

لازم به ذکر است که یکی از مشکلات عمده در مطالعات ثانویه هتروژنیسیته می‌باشد که منابع مختلفی اعم از نمونه‌ها، روش‌های اندازه‌گیری و گزارش نتایج می‌باشد. زمانی که نحوه گزارش نتایج ناهمگون بوده و امکان ترکیب و تجزیه و تحلیل واحد کمی مقدور نباشد از متاآنالیز صرف نظر کرده و به ادغام نتایج به صورت غیرکمی اکتفا می‌شود. در این مطالعه نیز نتایج به صورت ادغام کیفی انجام شده است در شکل یک در قسمت اول تعدادهایی که برای هر پایگاه داده‌ای آمده است خیلی کم بوده و با استراتژی جستجو همخوانی ندارد.

با توجه به گستردگی کلمات کلیدی در سرچ مقالات و حجم زیادی از مطالعات که با این کلید واژه‌ها در سرچ بودند اما کاملاً از نظر عنوان با موضوع مورد بحث اختلاف داشتند و صرفاً در جستجوی کلمات کلیدی در بانک‌های اطلاعاتی مختلف وجود داشتند، با توجه به نظر محققین به این مقالات اشاره‌ای نشده است و در شمارش مقالات مطرح نشده‌اند.